

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.26>

ZWIĄZEK STRATEGII RADZENIA SOBIE Z ZACHOWANIEM I ODPORNOŚCIĄ STUDENTÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ I BEZ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W WARUNKACH WOJNY

Olena Ovcharenko

*magister psychologii, doktorant w dziedzinie psychologii,
asystent Katedry Psychologii Otwartego Międzynarodowego
Uniwersytetu Rozwoju Człowieka "Ukraina" (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-8589-1353
eovcharenko78@gmail.com*

Adnotacja. Artykuł poświęcono teoretycznemu i empirycznemu badaniu związku strategii radzenia sobie z zachowaniem i odpornością studentów z i bez niepełnosprawności w warunkach wojny. Wykazano, że studenci z niepełnosprawnością mają niski poziom odporności, w przeciwieństwie do studentów bez niepełnosprawności, którzy mają poziom średni. Aby przezwyciężyć trudności życiowe, studenci z niepełnosprawnością w większości stosują destrukcyjne strategie radzenia sobie: "Konfrontacyjne radzenie sobie"; "Dystansowanie się"; "Ucieczka-unikanie"; "Przyjęcie odpowiedzialności", które mają związek z komponentem "Zaangażowanie", co może negatywnie wpływać na stan samych okoliczności, odsuwanie się od nich i opóźnianie ich decyzji, i może być związane z wydarzeniami wojskowymi w kraju. W przeciwieństwie do studentów bez niepełnosprawności, którzy stosują konstruktywne sposoby radzenia sobie ze stresującymi sytuacjami z wykorzystaniem strategii radzenia sobie: "Samokontrola", "Poszukiwanie wsparcia społecznego", "Ucieczka-unikanie" i połączone z ogólną "Odpornością", która pomaga im kontrolować sytuację i włączać się w nią.

Słowa kluczowe: odporność, strategie radzenia sobie, studenci, studenci niepełnosprawni, wojna w Ukrainie, stres.

RELATIONSHIP BETWEEN COPING STRATEGIES AND HARDINESS OF STUDENTS WITH AND WITHOUT DISABILITIES IN WAR TIME

Olena Ovcharenko

*Master of Psychology, PhD in Psychology,
Assistant of the Psychology Department of the Open International University
of Human Development «UKRAINE» (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-8589-1353
eovcharenko78@gmail.com*

Abstract. The article is devoted to a theoretical and empirical study of the relationship between coping strategies and the hardiness of students with and without disabilities in war time. It is shown that students with disabilities have a low level of hardiness in contrast to students without disabilities, who have an average level. To overcome life's difficulties, students with disabilities, for the most part, use destructive coping strategies: "Confrontational coping"; "Distancing"; "Escape-avoidance"; "Acceptance of responsibility", which has a relationship with the "Commitment" component, which can negatively affect the state of the circumstances themselves, detachment from them and delay in their resolution, and may be related to military events in the country. In contrast to students without disabilities, who use constructive ways to overcome stressful situations involving coping strategies: "Self-control", "Seeking social support", "Escape-avoidance" and combined with general "Hardiness", which helps them control the situation and be included in her.

Key words: hardiness, strategies of coping behavior, students, students with disabilities, war in Ukraine, stress.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРАТЕГІЙ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ТА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ STUDENTІВ З ТА БЕЗ ІНВАЛІДНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олена Овчаренко

*магістр психології, здобувач PhD в галузі психології,
асистент кафедри психології Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «УКРАЇНА» (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-8589-1353
eovcharenko78@gmail.com*

Анотація. Статтю присвячено теоретичному та емпіричному дослідженню взаємозв'язку стратегій копінг-поведінки та життєстійкості студентів з та без інвалідності в умовах війни. Показано, що студенти з інвалідністю мають низький рівень життєстійкості на відміну від студентів без інвалідності, у яких він середній. Для подо-

лання життєвих труднощів, студенти з інвалідністю, здебільшого, використовують деструктивні копінг-стратегії: «Конфронтаційний копінг»; «Дистанціювання»; «Втеча-уникнення»; «Прийняття відповідальності», які мають взаємозв'язок із складовою «Залученість», що може негативно впливати на стан самих обставин, відсторонення від них та затягування з їх вирішенням, та може бути пов'язано із військовими подіями в країні. На відміну від студентів без інвалідності, які використовують конструктивні шляхи подолання стресових ситуацій із залученням копінг-стратегій: «Самоконтроль» «Пошук соціальної підтримки», «Втеча-уникнення» та поєднуються із загальною «Життєстійкістю», що допомагає їм контролювати ситуацію та включитися в неї.

Ключові слова: життєстійкість, стратегії копінг-поведінки, студенти, студенти з інвалідністю, війна в Україні, стрес.

Вступ. Поведінка людини у важких життєвих ситуаціях непередбачувана. Особливо, якщо цими ситуаціями є війна, насамперед під дією війни опиняються молоді люди, тобто вразлива категорія людей. Наявність внутрішніх ресурсів допомагає людині впоратись із труднощами та стресом, які спрямовують її на активні дії, на можливість змінити події, на планування та позитивне переосмислення ситуації. В той же час, людина може відсторонитися від життєвої проблеми, начебто її немає та намагатися не бачити її, уникати або шукати того хто вирішить ці проблеми за неї.

COVID-19 та активні бойові дії на території України, негативно вплинули на студентів та взагалі на освітній процес. Вони майже 2,5 роки сиділи по-домівках в умовах ізоляції, намагаючись пристосуватися до нових умов навчання. Це був новий виклик, як для самих студентів так і для закладів вищої освіти. Протягом цього періоду були розроблені онлайн освітні платформи для навчання та оцінювання, які допомогли адаптуватись до дистанційного навчання. Використання студентами системи дистанційного навчання Moodle під час пандемії COVID-19 збільшилось більше чим в два рази (Староста, 2021: 226), що говорить про бажання студентів до отримання знань та є ефективним засобом інтеграції традиційного та дистанційного навчання.

Життєстійкість впливає на розвиток особистості, на стресостійкість, на вміння протистояти життєвим негараздам, на здатність виходити із труднощів психічно та фізично здоровою особистістю. Один і той самий копінг може бути виражений по-різному у різних групах, що залежить від зв'язків поєднання стратегій, наявних особистісних ресурсів та вираженість життєвих проблем.

Соціальна підтримка та життєстійкість є важливими предикторами психологічного благополуччя студентів. В процесі подолання стресу, людина використовує власні копінг-стратегії, які були набуті протягом життєвого досвіду. В свою чергу, аналіз стресової ситуації та засобів її зміни є необхідною умовою фокусування на проблемі та визначення шляхів її вирішення.

Тому, дана тема є актуальною щодо виявлення копінг-стратегій у важких життєвих ситуаціях та виявлення шляхів їх подолання у студентів з інвалідністю і без інвалідності.

Мета. Емпірично та теоретично дослідити взаємозв'язок стратегій копінг-поведінки та життєстійкості студентів з та без інвалідності в умовах війни.

Методологія. В нашому дослідженні ми розглядаємо взаємозв'язок стратегій копінг-поведінки та життєстійкості студентів з та без інвалідності в умовах війни. При проведенні емпіричного дослідження, ми використали копінг-тест Лазаруса та тест життєстійкості, який є адаптацію опитувальника Hardiness Survey, розробленого американським психологом Сальваторе Мадді.

В опитування входили анкетні дані студентів. Вибірку склали 60 студентів Відкритого міжнародного університету розвитку людини «УКРАЇНА». Опитування проводилось онлайн. Участь у дослідженні та заповнення анкет було добровільним та анонімним.

Анкета складалася з даних, щодо: наявності інвалідності, групи інвалідності, місця перебування на момент заповнення анкети. У зв'язку з відносно невеликими розмірами вибірки, розглядаємо це дослідження як таке, що має пілотажний характер.

Головною метою цього дослідження було виявити копінг-стратегії, які допомагають долати труднощі та визначити взаємозв'язок між показниками життєстійкості та копінг-стратегіями у студентів з та без інвалідності.

Огляд літератури. Війна в Україні розширила наукові дослідження в області вивчення психологічної поведінки людини в умовах війни. Наразі відкритим залишається багато питань стосовно реакції людини на стресові події у військовий час. Нашим завданням є визначення копінг-поведінки студентів з та без інвалідності в умовах війни.

В психоаналітичній моделі его-психології, копінг визначається як реалістичні та гнучкі думки та дії, які вирішують проблеми та тим самим зменшують стрес (Lazarus & Folkman, 1984: 118) та розглядається як вирішення проблем шляхом ефективних дій для їх усунення (Lazarus & Folkman, 1984: 138); як обмеження, які пом'якшують використання ресурсів. Лазарусом було виділено 8 копінг-стратегій, які виникають як відповідь особистості на загрозу. Серед них є базисні копінг-стратегії: «Планування вирішення проблем», «Пошук соціальної підтримки» та «Втеча-уникання».

Кожна людина при подоланні стресу використовує свій набір копінг стратегій, які допомагають вирішувати життєві труднощі, тому психологічне здоров'я в умовах війни необхідно розглядати як поведінкову систему для забезпечення активного способу життя.

Студенти тільки починають доросле та самостійне життя, тому будь-яка складна ситуація є викликом та випробуванням, але у кожного наявна своя модель подолання життєвих труднощів, яка залежить в основному від наявності внутрішніх ресурсів.

При дослідженні міжособистісної поведінки молоді (Lunov, 2023: 443-444) було визначено, що студенти сприймають труднощі не відчуваючи справжнього стресу, і таке оптимістичне неглибоке ставлення до життєвих викликів дарує їм віру у світле майбутнє, позитивне мислення і, як наслідок, повне психологічне здоров'я. В свою чергу, українська молодь в умовах воєнного часу демонструє високу винахідливість і здатність продовжувати притаманну їй активність, насамперед у навчанні.

В дослідженні (Овчаренко, 2023: 59-60) відвинуті припущення, що студенти добре справляються з наслідками тривожності під час війни та значну частину проблем долають без серйозних наслідків.

Водночас, впевненість у собі, незалежність, самоорієнтованість сприяють більшій чутливості у ідентифікації стресових ситуацій та відчуттю більш високого рівня стресового навантаження серед молоді. Чинником особистісного розвитку є міжособистісна поведінка, пов'язана з прийняттям відповідальності за себе та людства (Luce, 2022: 881).

Очевидним є те, що студенти з вищим загальним показником стійкості та кращим контролем настрою, самопластичністю та гнучкістю мають більш позитивний стиль копіngu (Yu Wu, 2020: 1, 9).

До того ж, в ході дослідження студентів-психологів, (Ігумнова, 2019: 64) було встановлено, що найбільш розвинутими копінг-стратегіями студентів є позитивна переоцінка та втеча-уникнення, найменш вираженою є стратегія прийняття відповідальності.

Автор (Henderson, 2021: 29, 38) зазначає, що більша частина студентів використовують проблемно-орієнтований копінг у відповідь на підвищений стрес, але все ж таки деяка частина студентів використовує дезадаптивні стилі копіngu, такі як вживання психоактивних речовин та інші способи уникнення.

Крім того, у студентів, негативна модель агресивного гумору та гумору, що самознищує, в майбутній ситуації може спровокувати стрес (Dutkevich, 2016: 24).

Як ми зазначали, негативний вплив на навчання студентів завдала пандемія COVID-19, тому що студентам приходиться більше працювати і навчатися одночасно. Сутність проблеми полягає в тому, що більшості довелося залишити гуртожитки та роз'їхатися по домівках. Крім того, ризик втратити роботу зазнали також їх батьки (які роблять значний внесок в їх утриманні під час навчання). Зрив навчальної діяльності, може мати негативний вплив на академічні досягнення. Багато студентів почуваються розгубленими у новій ситуації, пов'язаній із карантинном через коронавірус (Rogowska, 2020: 811). Загалом, під час пандемії студенти найчастіше використовували копінг-стратегії: прийняття відповідальності, планування вирішення проблем та пошук соціальної підтримки.

Беручи до уваги це дослідження, можна зробити висновки, як студенти почуваються у невизначеній та стресовій ситуації, а також в надзвичайній ситуації – війні. До вище перерахованих проблем, додаються повітряні тривоги, відключення світла та вибухи, можливо деякі студенти змушені утримувати сім'ю, так як батько пішов захищати Вітчизну, що є додатковим стресовим навантаженням на будь-яку людину.

Необхідно підкреслити, що джерела стресу у студентів включають також академічні вимоги, соціальні та особисті фактори, фінансові проблеми, вплив навколишнього середовища, психосоціальні фактори і почуття неадекватності щодо професійних знань (Чиханцова, 2021: 371, 373).

Додаємо, що найпопулярніші стилі копіngu у студентів під час пандемії COVID-19 – пошук соціальної підтримки та втеча-уникнення. При цьому, студенти здебільшого шукають соціальної підтримки та/або вимагають дій підтримки з боку інших, а потім уникають їх (Escultor, 2022: 418, 419).

Автор (Ларіна, 2018: 191) робить висновок, що конфронтаційність, готовність до ризику в поєднанні з готовністю відстоювати активну громадянську позицію, є адекватною щодо революційної ситуації стратегії подолання та нейтралізації зовнішніх руйнівних факторів під впливом травматичної ситуації. Вона підкреслює, що пошук соціальної підтримки є універсальним копінг-ресурсом подолання наслідків травматичних подій.

Акцентуючи увагу на тому, що війна не є нормою для людини та загалом супроводжується стресом, тривогами та психологічними травмами, подальше психічне здоров'я студентів залежить від наявних ресурсів, психічного і фізичного здоров'я, від підтримки близьких, характеру травматичної події та вчасного втручання спеціалістів у дану ситуацію.

Аналізуючи, ветеранів війни, які застосовують нефункціональні стратегії придушення емоцій, фізичної ізоляції, вживання алкоголю, звернення за соціальною допомогою, поведінкове та психічне уникнення та заперечення, призводить до не задоволеності своїм матеріальним становищем, кількістю та якістю дружніх стосунків та вільного часу, фізичним та психічним здоров'ям. І тому, як стверджує автор (Avdibegović, Selimbašić, 2010: 329), вони використовують значно більше дисфункціональних стратегій подолання стресових станів та ПТСР.

З іншого боку, в дослідженні китайських військових, автор (Zhao X, 2020: 1) формулює стійкість, як значний позитивний та прогностичний вплив на стиль боротьби солдатів. При цьому, солдати, які відчувають вищий рівень соціальної підтримки, частіше використовують позитивний стиль копіngu через самозаспокоєння, порівняно з солдатами, які відчували меншу соціальну підтримку. Поряд з тим, стійкість може не тільки передбачити стиль боротьби солдатів, але й впливати на їхній стиль боротьби через самозаспокоєння.

Маємо зазначити, що дієвість опанування складної ситуації проявляється в узгодженості копінг-стратегій з факторами вияву життєздатності та ресурсів життєстійкості особистості. Травматичні події спричиняють активацію ресурсів життєздатності, які виконують реабілітаційну функцію щодо збереження та відновлення психологічного здоров'я особистості (Ларіна, 2018: 191).

Слід виділити, що реагуючи на стресогенну ситуацію, людина може стримуватись іншими особистісними чинниками, усвідомленими суб'єктом діяльності або набутими внаслідок саморозвитку (Носенко, 2015: 138).

Тому, дане дослідження є важливим для розуміння того за допомогою яких копінг-стратегій та зв'язку компонентів життєстійкості, студенти долають стрес в період військових дій.

Результати дослідження. При проведенні дослідження, серед респондентів – 73,3% осіб без інвалідності та 26,7% з інвалідністю. За групою інвалідності було поділено на: 1 групу – 16,7%; 2 групу – 8,3% та 3 групу – 6,7%. Майже вся частина респондентів на момент заповнення даних була на території України – 83,3%, в інших країнах – 16,7%.

Для визначення нормального розподілу, ми використали критерій Харке-Бера. Як показник надійності, нами було розраховано коефіцієнт варіації.

Для визначення слабкої ланки копінг стратегії та оперування інтегральними поняттями стосовно оцінки ефективності функціонування багатокomпонентних систем нами було розраховано коефіцієнт осциляції.

В нашому випадку коефіцієнт осциляції є додатковим показником визначення так званої «слабкої ланки» копінг-стратегій.

Для перевірки гіпотез про зв'язки, ми використали величину коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона (r).

Отримані результати дають зрозуміти відмінність між копінг-стратегіями студентів з та без інвалідності, які стратегії переважають та що їм допомагає долати життєві труднощі.

Результат рівня вираженості копінг-стратегій у студентів з та без інвалідності наведено у таблиці 1.1.

Із отриманих результатів, маємо позитивний взаємозв'язок між копінг стратегією «Дистанціювання» у студентів з та без інвалідності ($r = 0,579$; $p \leq 0,05$). Коефіцієнт варіації відповідно 23 та 26%, яке має середнє коливання, сукупність є в межах однорідності, тому середня величина є надійною. Менш ризикованою стратегією для матриці, виражена у студентів з інвалідністю (коефіцієнт осциляції на рівні 89%). В зв'язку з тим, що дистанціювання є захисним та неконструктивним копінгом, студенти долають труднощі за рахунок відокремлення від ситуації та знецінення її, пасивно або імпульсивно реагують на труднощі, уникають їх, що може бути характерним в умовах війни для збереження психіки досліджуваних.

Зв'язок між стратегією «Самоконтроль» у студентів з та без інвалідності ($r = 0,627$; $p \leq 0,05$). Коефіцієнт варіації 16 та 22%, що також має середнє коливання та величина є надійною. Менш ризикованою стратегією для матриці виражена також у студентів з інвалідністю (коефіцієнт осциляції на рівні 61%).

Обидві групи студентів використовують цю стратегію в якості утримання та приховування своїх емоцій від оточуючих, мають страх та тривогу перед ситуацією. Але беручи до уваги те, що дана поведінка є конструктивною, можемо припустити, що студенти можуть звертатись за допомогою до інших для вирішення проблем, переосмислювати ситуацію та шукати шляхи її вирішення.

І сильний зв'язок виражено з копінгом «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,704$; $p \leq 0,001$). Коефіцієнт варіації виражено у студентів з інвалідністю на рівні 19%, тому середня величина є надійною. Для студентів без інвалідності ця сукупність є неоднорідною та значення неможна вважати типовим рівнем ознаки в даній сукупності. Цим же підтвердженням є коефіцієнт осциляції, який у студентів з інвалідністю майже втричі менше ніж у студентів без інвалідності. Студенти з інвалідністю використовують активно-діяльнісний та конструктивний копінг для пошуку підтримки, уваги, співчуття та поради зі сторони оточуючих при вирішенні складних ситуацій, перекладаючи свої проблеми на інших. Тож, студенти з інвалідністю більше потребують уваги зі сторони оточуючих, викладачів, соціуму ніж студенти без інвалідності.

Досі часто в наукових дослідженнях поєднують життєстійкість та копінг-стратегії (Чиханцова, 2021: 371-375).

Слід додати, що життєстійкість впливає на зниження стресу та зменшує негативний вплив на організм. Люди з вираженою стресостійкістю мають високий рівень життєстійкості на відміну від людей з низькою стресостійкістю.

Структурні компоненти життєстійкості у порівнянні із рівнем життєстійкості студентів з та без інвалідності наведені у таблиці 1.2.

За результатами дослідження життєстійкості, 50% студентів з інвалідністю мають низький рівень життєстійкості та у 40,9% студентів без інвалідності переважає середній рівень життєстійкості.

Також зазначаємо, у студентів з інвалідністю із низьким, середнім та високим рівнем життєстійкості переважає компонент залученість. Можемо припустити, що студенти з інвалідністю отримують задоволення від своєї діяльності та знаходять позитивні емоції в житті. Студенти із низьким рівнем, в умовах війни, намагаються вирішувати життєві проблеми та відчувати себе цінними.

За рахунок контролю, студенти намагаються впливати на результати та події того, що відбувається навколо та самі обирають свій шлях.

Для виявлення взаємозв'язку між копінг-стратегіями та компонентами життєстійкості (залученість, контроль, виклик) ми використали коефіцієнт Пірсона та визначили взаємозв'язки копінг стратегій та показників життєстійкості.

Результати взаємозв'язку копінг-стратегій із складовими життєстійкості студентів з та без інвалідності представлені в таблиці 1.3.

Сильний позитивний взаємозв'язок спостерігається у студентів з інвалідністю між компонентом життєстійкості «Залученість» та копінг стратегіями «Конфронтаційний копінг» ($r = -0,483$; $p \leq 0,001$); «Дистанціювання» ($r = -0,573$; $p \leq 0,001$); «Втеча-унікнення» ($r = -0,797$; $p \leq 0,001$) та «Прийняття відповідальності» ($r = -0,552$; $p \leq 0,001$).

Таблиця 1.1

Рівень вираженості копінг-стратегій у студентів з та без інвалідності

Дані	Конфронтац. копінг		Дистанціювання		Самоконтроль		Пошук соц. підтримки		Прийняття відповідей		Втеча-уникнення		Планування вирішення проблем		Позитивна переорієнтація	
	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.	з інв.	без інв.
M±m	60,1 ± 4,37	56,1 ± 2,46	62,5 ± 4,26	55,3 ± 11,6	70,8 ± 4,71	62,8 ± 11,9	76,0 ± 4,25	58,0 ± 9,72	64,6 ± 3,42	64,4 ± 10,6	63,5 ± 3,26	60,0 ± 11,1	74,7 ± 4,09	69,8 ± 9,8	75,9 ± 3,79	68,1 ± 10,3
Станд. відх	17,5	16,3	14,1	14,2	11,5	13,6	14,2	20,5	21,8	19,1	19,6	15,5	15,3	20,2	17,9	18,0
Коеф. варіації (%)	29	29	23	26	16	22	19	35	34	30	31	26	21	29	24	26
Коеф. осциляції (%)	92	149	89	111	61	99	58	153	116	116	105	97	67	135	88	105
г	0,797		0,579		0,627		0,704		0,017		0,298		0,454		0,705	
p-value	0,197		0,019*		0,012*		0,001**		0,311		0,159		0,200		0,065	

Примітка: M±m: M-середнє значення; m: помилка середньої арифметичної

* кореляція виявлена на високому рівні статистичної значущості ($\leq 0,05$);

** кореляція виявлена на майже на абсолютному рівні статистичної значущості ($\leq 0,001$)

Таблиця 1.2

Структурні компоненти життєстійкості у порівнянні із рівнем життєстійкості студентів з та без інвалідності

Рівень	Студенти з інвалідністю		Студенти без інвалідності		
	%	Середнє значення	%	Середнє значення	
Низький рівень	50%	залученість	36,4%	залученість	21,75
		контроль		контроль	17,94
		виклик		виклик	10,94
Середній рівень	25%	залученість	40,9%	залученість	32,06
		контроль		контроль	28,83
		виклик		виклик	16,17
Високий рівень	25%	залученість	22,7%	залученість	41,90
		контроль		контроль	35,10
		виклик		виклик	19,20

Таблиця 1.3

Взаємозв'язок копінг-стратегій із складовими життєстійкості студентів з та без інвалідності

Студенти з інвалідністю	Складові життєстійкості	Копінг-стратегії	Коефіцієнти	Конфронтаційний копінг	Дистанціювання	Самоконтроль	Пошук соціальної підтримки	Втеча-уникнення	Планування зовнішніх проблем	Позитивна переоцінка	Прийнятність
Студенти з інвалідністю	Залученість	Копінг-стратегії	T-stud	-0,483	-0,573	-0,617	-0,128	-0,797	-0,032	0,26	-0,552
			p-value	0,0004***	0,001***	1,857	2,482	0,0006***	3,139	1,658	0,0006***
	Контроль	T-stud	0,121	-0,112	-0,235	0,068	-0,263	0,247	0,561	-0,087	
		p-value	3,335	2,032	2,153	4,951	9,008	6,300	2,292	2,552	
	Виклик	T-stud	-0,52	-0,307	-0,535	-0,399	-0,445	-0,094	0,179	-0,149	
		p-value	3,313	2,509	3,690	5,149	2,263	7,593	1,340	6,352	
Життєстійкість	T-stud	-0,337	-0,437	-0,574	-0,14	-0,661	0,069	0,438	-0,374		
	p-value	0,066*	0,115	0,392	0,303	0,189	0,396	0,284	0,248		
Студенти без інвалідності	Залученість	Копінг-стратегії	T-stud	0,088	0,057	0,336	0,184	-0,335	0,442	0,514	0,023
			p-value	3,152	1,383	2,56	1,857	5,182	7,041	7,053	1,596
	Контроль	T-stud	0,223	0,112	0,257	0,125	1,198	0,257	0,581	0,533	-0,121
		p-value	3,392	1,833	6,747	4,314	1,198	9,911	1,049	1,141	
	Виклик	T-stud	0,025	0,277	0,21	0,145	-0,319	0,292	0,364	0,044	
		p-value	1,386	1,201	2,655	6,852	1,336	4,91	5,441	2,947	
Життєстійкість	T-stud	0,142	0,135	0,312	0,171	-0,423	0,518	0,547	-0,0311		
	p-value	3,844	1,935	0,002**	0,001***	0,0074**	0,312	0,044	0,055		

Примітка. * кореляція виявлена на статистично достовірною ($\leq 0,05$);

** кореляція виявлена на високому рівні статистичної значущості ($\leq 0,01$);

*** кореляція виявлена на абсолютному рівні статистичної значущості ($\leq 0,001$)

Можемо зробити висновок, що студенти з інвалідністю мають низький рівень життєстійкості, за рахунок поєднання захисних, деструктивних копінгів («Конфронтаційний копінг»; «Дистанціювання») та автоматизованих («Втеча-унікнення»; «Прийняття відповідальності»), а також вираженого компонента «Залученість» вони не можуть включитися у процес вирішення складних ситуацій, мають тенденцію до придушення власних емоцій, мають обмежену кількість дружніх стосунків, але при цьому намагаються адаптуватись до поточної ситуації та шукати можливості для вирішення життєвих проблем. Ми поєднуємо дану поведінку із військовими подіями, на момент заповнення опитувальників більша частина студентів знаходилась на території України, в якій війна триває вже понад один рік, тому студентами можливий пошук сил мотивації.

У студентів без інвалідності, значущим є тільки загальний показник «Життєстійкості» із копінг-стратегіями подолання стресового стану: «Самоконтроль» ($r = 0,312$; $p \leq 0,01$); «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,171$; $p \leq 0,001$) та «Втеча-унікнення» ($r = -0,423$; $p \leq 0,001$).

Під життєстійкістю вчені розуміють внутрішню силу, яка дає змогу справлятися з різними ситуаціями, зокрема стресовими. Такі показники характеризуються ставленням людини до змін, як і її можливості скористатися наявними внутрішніми ресурсами, які допомагають ефективно управляти ними, визначають, наскільки особистість здатна впоратись із труднощами та змінами, з якими вона стикається щодня. Студенти без інвалідності мають середній рівень життєстійкості, тому це допомагає їм справлятися краще з дистресом, негативними емоціями та життєвими труднощами ніж студентам з інвалідністю. За рахунок наявних ресурсів, пошуку потрібної інформації, вони краще адаптуються до нових умов, беручи також умови війни.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволило отримати результати, що поліпшують розуміння копінг-стратегій поведінки студентів з та без інвалідності в умовах війни. Нам вдалось встановити деякі відмінності між копінг поведінкою студентів з та без інвалідності.

За результатами дослідження, 50% студентів з інвалідністю мають низький рівень життєстійкості та мають зв'язок компонента «Залученість» із копінг стратегіями: «Конфронтаційний копінг»; «Дистанціювання»; «Втеча-унікнення» та «Прийняття відповідальності».

Студенти з інвалідністю використовують в більшості деструктивні шляхи подолання стресових ситуацій, які можуть негативно впливати на стан самих обставин та на психічне здоров'я, збільшувати стрес у майбутньому, втечу від проблем та її уникнення, неможливістю адаптуватись до ситуації, що може бути пов'язано із військовими подіями в країні. Що ще раз підтверджує вплив військових дій на загальний стан студентів з інвалідністю, їх фізичну ізоляцію, заперечення та стан фізичного та психічного здоров'я.

Основна частина студентів без інвалідності мають середній рівень життєстійкості, та мають зв'язок його поєднання із копінг-стратегіями: «Самоконтроль»; «Пошук соціальної підтримки»; «Втеча-унікнення». Ці студенти в більшості використовують конструктивні шляхи подолання стресових ситуацій, що передбачає контроль над ситуацією та підлаштування під неї, пошуку нових ресурсів та підтримки у оточуючих, переосмислення ситуації, але в той же час можливе ігнорування проблеми та нереалістичні очікування за рахунок стратегії «Втечі-унікнення».

До перспектив подальшого вивчення плануємо проведення дослідження зі діагностики соціально – психологічної адаптації в стресових ситуацій в умовах війни студентів з та без інвалідності.

Список використаних джерел:

1. Ігумнова О. Б. Емпіричне дослідження стратегій копінг-поведінки та саморегуляції студентів-психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 57–64. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2019-2-8
2. Ларіна Т. О. Особливості вияву копінг-стратегій особистості, що зазнала впливу травматичної ситуації. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2018. Вип. 41 (44). С. 180–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2018_41_16
3. Носенко Д. В. Особистісні чинники психологічного феномену самоінвалідизації як форми проактивної копінг-поведінки. [Рукопис докторської дисертації]. *Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара*. 2015. С. 138. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=DDu23AEAAA&citation_for_view=DDu23AEAAA&ufrVoPGSRksC
4. Овчаренко О. Ю. Особливості стресостійкості студентів з інвалідністю та без інвалідності в умовах війни. *Науковий журнал «Психологічні студії»*. *Волинський національний університет ім. Лесі Українки*. 2023. Вип. 1. С. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.1.8>
5. Староста В. І. Moodle до, під час і після пандемії COVID-19: використання студентами бакалаврату та магістратури. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. 2021. Вип. 10. С. 216–230. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.1018>
6. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості [Рукопис докторської дисертації]. *Національна академія педагогічних наук України. Інститут психології ім. Г.С. Костюка*. 2021.
7. Avdibegović E., Selimbašić Z., Hasanović M., Delić A. (2010). Coping styles and quality of life in war veterans with PTSD. *European Psychiatry*, Vol. 25, pp. 329. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(10\)70326-6](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(10)70326-6)
8. Dutkevich T. (2016). Students' humor styles and its use in stress coping. *International Journal of Pedagogy Innovation and New Technologies*, Vol. 3, No. 2, pp. 20–25. DOI: [10.5604/01.3001.0009.5080](https://doi.org/10.5604/01.3001.0009.5080)
9. Escultor P. T., Galinato R., Labadan R., Liwa L., Felix E. (2022). Arcilla Jr. Coping Styles among College Students During COVID-19 Pandemic. *Randwick International of Education and Linguistics Science (RIELS) Journal*, Vol. 3, No. 2, pp. 413–419. DOI: <https://doi.org/10.47175/rielsj.v3i2.489>

10. Henderson R. M., Chetty O., Gurayah T. (2021). Coping Styles and Sources of Stress of Undergraduate Health Science Students: An Integrative Review. *African Journal of Occupational Therapy*, Vol. 51(2), pp. 29–38. DOI: <http://dx.doi.org/10.17159/2310-3833/2021/vol51n2a5South>
11. Lazarus R. S., Folkman S. (1984). Stress, appraisal, and coping. Bibliography: p. Includes index. Stress (Psychology). IT. Title. by Springer Publishing Company, Inc.
12. Lunov V., Lytvynenko O., Maltsev O., Zlatova L. (2023) The Impact of Russian Military Aggression on the Psychological Health of Ukrainian Youth. *American Behavioral Scientist*, Vol. 67(3), pp. 426–448. DOI: 10.1177/00027642221144846
13. Luce C., Powell T. L., Kim Y. (2022). Mental Health, Social Support, and Active Coping in Nepali Earthquake Survivors. *American Behavioral Scientist*, Vol. 66(7), pp. 881–893. DOI: 10.1177/00027642211013406
14. Rogowska A. M., Kuśniercz C., Bokszczyński A. (2020). Examining Anxiety, Life Satisfaction, General Health, Stress and Coping Styles During COVID-19 Pandemic in Polish Sample of University Students. *Psychology Research and Behavior Management*, pp. 797–811. DOI: 10.2147/PRBM.S266511
15. Yu Wu, Wenzhou Yu, Xiuyun Wu, Huihui Wan, Ying Wang, Guohua Lu1. (2020). Psychological resilience and positive coping styles among Chinese undergraduate students: a cross-sectional study Wu et al. *BMC Psychology*, pp. 8–79. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00444-y>
16. Zhao X, Wang J, Shi C. (2020). The Influence of Mental Resilience on the Positive Coping Style of Air Force Soldiers: A Moderation- Mediation Model, *Front. Psychol*, Vol. 11, pp. 1–7. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.00550

References:

1. Igumnova, O. B. (2019). Empiryczne doslidzhennya strategiyi koping-povedinky ta samoregulyacii studentiv-psyhologiv [Empirical study of strategies of coping behavior and self-regulation of psychology students]. *Naukoviy visnyk Hersonskoho derzhavnogo universytetu. Psychologichny nauky*, issue 2, pp. 57–64. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2019-2-8 [in Ukrainian].
2. Larina, T. O. (2018). Osoblyvosti vuyavy koping-strategyi osobystosti, chsho zaznala vplyvu travmatychnoy situachiy. [Peculiarities of the manifestation of coping strategies of a person affected by a traumatic situation]. *Naukovy studiy iz sochialnoy ta politychnoy psihologii*, issue 41(44), pp. 180–191. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2018_41_16 [in Ukrainian].
3. Nosenko, D. V. (2015). Osobystisny chinniky psychologichnogo fenomenu samoinvalidizacii yak forma proaktyvnoy koping-povedinky. [Personal factors of the psychological phenomenon of self-handicapping as a form of proactive coping behavior]. *Dnipropetrovskyi natsionalny universytet im. O. Honchora*, pp. 138. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=DDu23AEAAAAAJ&citation_for_view=DDu23AEAAAAAJ:ufrVoPGSRksC [in Ukrainian].
4. Ovcharenko, O. O. (2023). Osoblyvosti stresostyky studentiv z ta bez invalidnosti v umovah viyny. [Peculiarities of stress resistance of students with and without disabilities in war conditions]. *Naukovy zhurnal «Psychologichny studii»*. *Volynskyi natsionalny universytet im. Lesy Ukrainky*, issue 1, pp. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.1.8> [in Ukrainian].
5. Starosta, V. I. (2021). Moodle do, pid chas I pislya pandemii COVID-19: vykorystanya studentamy bakalavratu ta magistratury. [Moodle before, during and after the COVID-19 pandemic: use by undergraduate and graduate students]. *Electronne naukove fahove vudannya «Vidkrite osvितne e-seredovychshe universitetu»*, issue 10, pp. 216–230. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.1018> [in Ukrainian].
6. Chihancova, O. A. (2021). Psihologiya stanovlennya zhyttestyky osobystosti [Psychology of the development of the vitality of the individual]. *Natsionalna akademiya pedagogichnykh nauk Ukrainy. Institut psihologii im. G.S. Kostyuka*. [in Ukrainian].
7. Avdibegović E., Selimbašić Z., Hasanović M., Delić A. (2010). Coping styles and quality of life in war veterans with PTSD. *European Psychiatry*, Vol.25, pp. 329. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(10\)70326-6](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(10)70326-6)
8. Dutkevich T. (2016). Students' humor styles and its use in stress coping. *International Journal of Pedagogy Innovation and New Technologies*. Vol. 3, No. 2, pp. 20–25. DOI:10.5604/01.3001.0009.5080
9. Escultor P. T., Galinato R., Labadan R., Liwa L., Felix E. (2022). Arcilla Jr. Coping Styles among College Students During COVID-19 Pandemic. *Randwick International of Education and Linguistics Science (RIELS) Journal*, Vol. 3, No. 2, pp. 413–419. DOI: <https://doi.org/10.47175/rielsj.v3i2.489>
10. Henderson R. M., Chetty O., Gurayah T. (2021). Coping Styles and Sources of Stress of Undergraduate Health Science Students: An Integrative Review. *African Journal of Occupational Therapy*, Vol. 51(2), pp. 29–38. DOI: <http://dx.doi.org/10.17159/2310-3833/2021/vol51n2a5South>
11. Lazarus R. S., Folkman S. (1984). Stress, appraisal, and coping. Bibliography: p. Includes index. Stress (Psychology). IT. Title. by Springer Publishing Company, Inc.
12. Lunov V., Lytvynenko O., Maltsev O., Zlatova L. (2023) The Impact of Russian Military Aggression on the Psychological Health of Ukrainian Youth. *American Behavioral Scientist*, Vol. 67(3), pp. 426–448. DOI: 10.1177/00027642221144846
13. Luce C., Powell T. L., Kim Y. (2022). Mental Health, Social Support, and Active Coping in Nepali Earthquake Survivors. *American Behavioral Scientist*, Vol. 66(7), pp. 881–893. DOI: 10.1177/00027642211013406
14. Rogowska A. M., Kuśniercz C., Bokszczyński A. (2020). Examining Anxiety, Life Satisfaction, General Health, Stress and Coping Styles During COVID-19 Pandemic in Polish Sample of University Students. *Psychology Research and Behavior Management*, pp. 797–811. DOI: 10.2147/PRBM.S266511
15. Yu Wu, Wenzhou Yu, Xiuyun Wu, Huihui Wan, Ying Wang, Guohua Lu1. (2020). Psychological resilience and positive coping styles among Chinese undergraduate students: a cross-sectional study Wu et al. *BMC Psychology*, pp. 8–79. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00444-y>
16. Zhao X, Wang J, Shi C. (2020). The Influence of Mental Resilience on the Positive Coping Style of Air Force Soldiers: A Moderation- Mediation Model. *Front. Psychol*, Vol. 11, pp. 1–7. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.00550